

TREI INTERESANTE MONETE ANGEVINE DESCOPERITE ÎN BANATUL SÂRBESC

Raoul M. Șeptilici*

Rezumat: *Dintr-o colecție privată provin trei piese mărunte din argint din epoca angevină cu defecte și erori de batere, toate descoperite întâmplător în Banatul Sârbesc dintr-o zonă cuprinsă între Vatin și Jamul Mic. Piesele sunt de la Ludovic I (1342-1382) – două exemplare și de la Maria (1385-1395). Le vom trata din punct de vedere al spectaculozității lor.*

Piesa nr. 3 este un dinar de la Maria (de tip H. 547, U 441, P 76) cu dublă batere, lucru relativ frecvent în epoca medievală. În practică se întâmplă ca o monetă deja executată să fie confundată cu o pastilă monetară și să fie reintrodusă între matrițele monetare și rebătută. În mod normal este vorba despre același tip monetar (cum presupunem că este și cazul piesei noastre). În general se reimprimau elementele de la noua batere rămânând urme de elemente și de la prima batere (mai mult sau mai puțin observabile). Alteori se întâmplă ca o monetă veche (de obicei uzată) să fie folosită pe post de pastilă monetară și să se facă o rebatere (nu e cazul piesei noastre).

Piesa nr. 2 este de la Ludovic I (de tip H 529, U 382, P 52) are pe avers incus reversul. Acest defect de batere este ceva mai rar și se realizează astfel: este bătută o monetă și uneori aceasta rămânând lipită pe una dintre matrițe (la piesa noastră pe cea de avers). În urma baterii argintul care inițial era decălit se căleşte. Este introdusă, între matrițe, o altă pastilă monetară (decălită) și bătută. În cazul nostru s-a imprimat pe pastila inițial decălită reversul de pe matrița liberă și pe avers s-a imprimat reversul incus de pe moneta (deja călită) ce a rămas lipită de matrița aversului.

Piesa nr. 1 este „cireașa de pe tort”. Ea are aversul de la Ludovic I (de tip H 529, U 382, P 52), dar reversul este de la Carol Robert de Anjou (de tip H 472, U 382, P 27). În fapt H 472 și H 529 sunt aparent identice, numai că la prima apare pe avers KARVLI, iar la a doua LODOVICI, iar pe revers (aproape identice la cele două monete) la prima apare K (de la Carol Robert de Anjou), iar la a doua L (de la Ludovic). Aici avem o monetă hibridă cu un avers de la Ludovic I și un revers de la Carol Robert de Anjou. Este clar că piesa este bătută în timpul lui Ludovic I. Se pare că meșterul monetar a greșit matrița de revers și a folosit o matriță mai veche de la Carol Robert de Anjou. Lucru mai rar, dar nici pe departe singular. Acest tip de eroare poate să ne indice un fapt foarte important. Acest tip monetar este foarte probabil să se fi emis la sfârșitul domniei lui Carol Robert de Anjou și să continue la începutul domniei noului rege Ludovic I.

Aceste piese nu ar fi trebuit să intre în circulație, dar fiind monete mărunte au scăpat controlului monetar. Sunt mai mult decât niște simple curiozități, ele dându-ne informații despre procesul de emitere monetară.

Abstract: *Three Angevin silver small coins, with strike defects and mint-made errors, come from a private collection and were found by chance in the Serbian Banat region, somewhere between Vatin and Mali Zam. Two of these pieces are Louis I coins (1342-1382) and one is a Mary coin (1385-1395). This article is concerned with the above mentioned particularities of these items, which make them interesting.*

Item no. 3 is a double-struck Mary dinar (type H. 547, U 441, P 76), a relatively common defect found in medieval coins. During striking, it may happen that an already made coin is wrongly, but unintentionally, placed back between the dies and stricken again, instead of a blank planchet. Usually, this thing happens with the same denomination (as supposedly happened in our case). The elements from the new striking are impressed once again, but (more or less visible) tracks of the previously stricken design will still remain on the coin. Sometimes, old (usually worn out) coins were intentionally used as planchets and hammered again (which is not our case).

Item no. 2 is a Louis I of Hungary coin (type H 529, U 382, P 52) with the reverse impressed on the incuse obverse. This strike defect is less frequent and it occurs this way: a struck coin sometimes remains attached to one of the dies (the obverse in our case). The silver toughens following the striking. A new planchet is then placed between the dies and hammered. In our case, the new coin will have the pattern from the “free” die impressed on its reverse and the incuse reverse of the previously struck and toughened coin, stuck on the obverse die, impressed on its obverse.

* Doctor, Muzeul Național al Banatului, Timișoara, e-mail: raoulm7@yahoo.com.

Item no. 1 is the cherry on the cake. Its obverse is of a Louis I coin (type H 529, U 382, P 52), but its reverse is of a Charles I of Hungary (Charles Robert d'Anjou) piece (type H 472, U 382, P 27). In fact, the H 472 and H 529 types are apparently identical, but the first displays on its obverse the wording KARVLLI, while the second displays LODOVICI, and on their reverses (almost identical in the two coins), we have a K (from Charles I) in the first piece and an L (from Louis I) in the second piece. So, what we have here is a hybrid coin, with an obverse from Louis I and a reverse from Charles I. It is clear that the coin was minted during Louis I's reign. Apparently, the mint personnel wrongly used an older reverse die, from the time of Charles I. It is a rare, but far from singular, strike error, which could signalise a quite important fact. It is very likely that this coin denomination was issued towards the end Charles' reign and carried on in the beginning of the new king Louis' reign.

These items should have never been released into circulation, but because they were small denominations, they passed through and were overlooked at the control. These coins are more than just some peculiar pieces, as they prove to be a source of information about the minting process.

Cuvinte cheie: *Vatin, Jamu Mic, Carol Robert de Anjou, Ludovic I, Maria de Anjou.*

Key-words: *Vatin, Mali Zam, Charles Robert d'Anjou, Louis I, Mary d'Anjou.*

Într-o colecție privată am identificat trei piese de un dinar din epoca angevină cu defecte sau erori de batere, toate trei fiind descoperite întâmplător în Banatul Sârbesc dintr-o zonă cuprinsă între Vatin și Jamul Mic (Mali Žam)¹. Cronologic piesele se descriu astfel:

Ludovic I (1342-1382)

1. Av. (+m REG)IS LODOVICI, în centru o coroană, c.i., c.e.
Rv. K, înger îngenunchiat spre dr. (heraldic)².
Axa 3, Ag, 0,27g, 11,28-12,1mm, mediu circulată, foarte bine conservată.
2. Av. Reversul monetei incus.
Rv. +REGIS hVnGARIC, în centru cruce dublă, c.p.e.
Axa 12, Ag, 0,51g, 13,1-14mm, mediu circulată, foarte bine conservată.

Maria (1385-1395).

3. Av. (+MA)RIC D R VGARI(Є), peste ultimele litere (RI) se văd urme de altă legendă, în centru coroană la baza căreia apar siglele S n, c.p.i.
Rv. (+)mOnЄTA (MARIЄ), peste prima parte a legendei (+) și reprezentarea din centru urmele unei legendă între doua c.p. din care se distinge Є+urme de litere..., în centru crucea dublă, c.p.i.
Axa 2, Ag, 0,33g, 12 (în ruptură)-14,52mm, puțin circulată, mediocre conservată – ruptă pe margini,

Vom analiza piesele din punct de vedere al spectaculozității lor.

Piesa nr. 3 este un dinar de la Maria cu dublă batere. Ea trebuia să arate astfel:

Av. +MARIЄ D R VnGARIC, în centru coroană, la baza sa siglele S n, c.p.i.

Rv. +mOnЄTA MARIЄ, în centru crucea dublă, c.p.i., c.p.e.

H. 569, U 453, P 93.

Într-o monetărie se întâmplă ca o monedă deja executată să fie confundată cu o pastilă monetară și să fie reintrodusă între matrițele monetare și rebătută. În mod normal este vorba despre același tip monetar (cum presupunem că este și cazul piesei noastre). În general se reimprimau elementele de la noua batere rămânând urme de elemente și de la prima batere (mai mult sau mai

¹ Ambele localități sunt în imediata apropiere a graniței cu România, la est și vest de punctul de trecere a frontierei de la Moravița, la nord de orașul Vrșac (Vârșeț).

² În toate descrierile termenii de dr. și st. sunt dați din punct de vedere heraldic și nu din punctul de vedere al privitorului.

puțin observabile). În alte cazuri se întâmplă ca o monedă veche (de multe ori chiar uzată) să fie folosită pe post de pastilă monetară și să se facă o rebateră (nu e cazul piesei noastre).

Astfel de monede cu defect sunt destul de frecvente în epoca medievală, mai ales la piesele mărunte, unde procesul de batere era mai puțin meticolos.

Piesa de față mai prezintă și un alt element interesant. Siglele ei sunt S n. La acest tip monetar nu am găsit consemnate aceste sigle (împreună) nici la Huszár³ și nici la Pohl⁴. Din acest punct de vedere trebuie văzute și alte piese de la Maria cu aceleași sigle și căutată (identificată) monetăria emitentă.

Piesa nr. 2 este de la Ludovic I și are pe avers incus reversul. Monetele standard se descriu astfel:

Av. MOnETA LODOVICI, cap de sarazin spre dr., c.e.

Rv. +REGIS hVnGARIE, în centru cruce dublă, uneori apar și sigle de monetărie, c.p.e.

H. 547, U 441, P 76.

Piesa noastră nu are siglă de monetărie.

Acest defect de batere se realizează astfel: este bătută o monedă și uneori, din neatenție, aceasta rămâne lipită pe una dintre matrițe (în cazul nostru pe cea de avers). În urma baterii argintul care inițial era decălit se căleşte. Este introdusă, între matrițe, o altă pastilă monetară (decălită) și bătută. La exemplarul ce îl studiem s-a imprimat pe pastila inițial decălită reversul de pe matrița liberă iar pe avers s-a imprimat reversul incus de pe moneta (deja călită) ce a rămas lipită de matrița aversului rezultând desenul în negativ de pe revers. Este un defect de batere mai rar, dar întâlnit încă din antichitate până aproape de zilele noastre.

Piesa nr. 1 o putem numi „cireșa de pe tort”. Ea are aversul de la Ludovic I și reversul de la Carol Robert de Anjou. Originalele se descriu astfel:

Carol Robert de Anjou (1307-1342)

Av. mREGIS KARVLI, în centru coroană, c.i., c.e.

Rv. Înger îngenunchiat spre dr., în fața sa K, c.e.

H 472, U 382, P 27.

Ludovic I

Av. mREGIS LODOVICI, în centru coroană, c.i., c.e.

Rv. Înger îngenunchiat spre dr., în fața sa L, c.e.

H 529, U 382, P 52.

În fapt H 472 și H 529 sunt monede ce aparțin aceluiași tip monetar dar sunt emisiuni de la doi regi diferiți. La H472 apare pe avers KARVLI, iar la H 529 LODOVICI, iar pe revers (ca reprezentare identice la cele două monede) la prima apare K (de la Carol Robert de Anjou) iar la a doua L (de la Ludovic). În cazul nostru avem o monedă hibridă cu un avers de la Ludovic I și un revers de la Carol Robert de Anjou. Este clar că piesa este emisă în timpul lui Ludovic I. Se pare că meșterul monetar a greșit matrița de revers și a folosit o matriță mai veche de la Carol Robert de Anjou (aproape identică cu cea a lui Ludovic – diferențiată doar printr-o literă). Lucru mai rar, dar nici pe departe singular.

Acest tip de eroare ne furnizează elemente despre datarea acestor monede. Moneta lui Carol Robert de Anjou este datată atât de Huszár, cât și de Pohl în 1330⁵. Piesa lui Ludovic I este datată de Huszár cu probabilitate în 1346-1349⁶, iar de Pohl în 1343⁷. Noi avem o altă părere. Fiind vorba de același tip monetar emis de doi regi diferiți (tată și fiu) credem că avem de a face cu o serie monetară ce are o continuitate și care ar trebui plasată cronologic în jurul anului în care se face schimbul de

³ Huszár, 1979, p. 92.

⁴ Pohl, 1972, p. 44.

⁵ Huszár, 1979, p. 81; Pohl, 1972, p. 30. Este drept că Huszár are unele semne de îndoială (noi credem că acesta ar fi preluat informația de la Pohl și posibil să nu fi fost sigur dacă aceasta este corectă).

⁶ Huszár, 1979, p. 88.

⁷ Pohl, 1972, p. 52.

domnie dintre cei doi. Concret este vorba despre anul 1342. Este greu de spus exact care este intervalul de timp în care s-a emis tipul monetar în discuție, însă data de 1330 pentru emisiunea lui Carol Robert de Anjou ni se pare prea timpuriu. Mai probabil începutul emisiunii l-am plasa în jurul anului 1340. În cazul în care anul de început al emisiunii ar fi 1330 și ar fi fost o continuitate până în primii ani de domnie a lui Ludovic I acest tip monetar ar fi mult mai frecvent în descoperiri (arheologice sau fortuite) decât este în realitate. Noi credem că există o continuitate, dar perioada de emiterie este mai scurtă. Argumente în acest sens sunt aduse și de moneda hibrid ce o analizăm. În cazul în care astfel de monete nu se mai produceau la sfârșitul domniei lui Carol Robert de Anjou este puțin probabil ca o matriță de revers de la acesta să se mai fi aflat în monetărie (cu mare probabilitate că metalul din ea ar fi fost refolosit). Ori continuarea acestei serii monetare de la un rege la altul (firească de altfel) ar putea explica cel mai bine de ce din greșeală este folosită o matriță mai veche (foarte recent scoasă din uz față de momentul emiterii hibridului în discuție) pentru emiteria unei monete noi (în realitate un tip monetar mai vechi, dar cu un nou emitent). Credem că acest hibrid este emis chiar în 1342 (undeva după 26 iulie, când moare Carol Robert de Anjou⁸), când pe acest tip monetar se schimbă emitentul. Din punctul nostru de vedere și alte tipuri monetare comune celor doi regi ridică semne de întrebare privind datările propuse de Huszár și Pohl.

Aceste trei piese nu ar fi trebuit să intre în circulație, dar fiind monete mărunte au scăpat controlului monetar. Sunt mai mult decât niște simple curiozități ele dându-ne informații despre procesul tehnologic de emiterie monetară⁹.

BIBLIOGRAFIE

- Huszár, L. 1979. *Münzkatalog Ungarn*. Battenberg, München.
 Pohl, A. 1972. *Évszámnelküli magyar denárok és obulusok*. Budapest.
 Unger, E. 1960. *Magyar éremhatározó*. II. (1307-1540). Budapesta.

Abrevieri:

Av. (sau av.) – avers
 c.(p.)e./i. – cerc (perlat) exterior / interior
 dr. – dreapta
 Rv. (sau rv.) – revers
 st. – stânga

⁸ Vezi Huszár, 1979, p. 77.

⁹ Monetele de la Ludovic I au fost subiectul comunicării proprii *Două interesante monete angevine descoperite întâmplător în Banatul Sârbesc*, A VII-a Conferință Națională Oltenia. *Interferențe Culturale*, Muzeul Olteniei, Craiova, 27-30 septembrie 2017. Moneta de la Maria a fost subiectul unei alte comunicări proprii *Denar dublă batere de la Maria d'Anjou descoperit în Banatul Sârbesc*, Al XLII-lea Simpozion de Numismatică al Societății de Numismatică a Banatului Timișan, Timișoara, 4 noiembrie 2017.

1.

2.

3.